

Pääkaupunkiseudun ateistit ry:n lausunto hallituksen esityksestä oppivelvollisuuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 173/2020 vp)**Eduskunnan sivistysvaliokunnalle**

Perusopetus- ja lukiolakeja olisi välttämättä täsmennettävä alta ilmenevästi. Hallituksen esitys vain toi perusopetuslakiin lisää täsmennettävää. Täsmennykset olisi yksinkertaista toteuttaa erityisesti verrattuna hallituksen esityksen sisältämään suuritöiseen lainsäädäntöuudistukseen. Täsmennykset parantaisivat opiskelijoiden hyvinvointia, ja ne vahvistaisivat oppivelvollisuudelle asetettujen tavoitteiden mukaisesti sivistyksen kaikille turvaamista.

Laki perusopetuslain muuttamisesta: 46 §. Aikuisten perusopetus. Pykälä vaatisi a) tämän maahanmuuttajille tärkeän opetuksen sääntelyn päivittämisen sen häpeällisen laiminlyönnin jälkeen ja b) alaikäisen opiskelijan aseman parantamisen jo pykälän uuden otsikon mukaisesti c) molemmissa menetelmänä tämän opetuksen sääntelyn saattaminen yhdenmukaiseksi lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen sääntelyn kanssa yhden virkkeen muuttamisella.

a) Pykälän toinen virke luettelee sanamuotonsa mukaan ne muut perusopetuslain säännökset, joita aikuisten perusopetukseen sovelletaan. Tämä sovellettavien säännösten luettelo olisi päivitettävä. Pykälää on muutettu aiemmin vain kerran, vuoden 2018 alussa voimaan tulleella lailla, jolla tämän opetuksen rakenne muutettiin maahanmuuttajien suuresti kasvaneen perusopetuksen tarpeen tähden ja jolloin luettelosta vain poistettiin ”11 §” opetuksen sisällöstä sen tultua katetuksi 46 §:ssä suoraan. Mutta muutoin luetteloa ei ole koskaan päivitetty, ei nytkään. Siksi esimerkiksi 1 momenttiin ehdotettua säännöstä ”Oppivelvollinen voidaan kuitenkin erottaa oppilaitoksesta enintään kolmeksi kuukaudeksi.” ja 8 momenttiin ehdotettua säännöstä ”Koulutuksen järjestäjän on tehtävä asiassa päätös, jossa opiskelija katsotaan eronneeksi.” sekä tähän liittyvää oikaisuvaatimusta koskevaan 42 §:än ehdotettua 7 kohtaa eivät tue eivätkä rajoita 42 a § muutoksenhausta hallinto-oikeuteen, 42 b § muutoksenhakujasta ja 42 d § valituskiellosta, sillä näitä pykälä ei luetteloon ole lisätty, vaikka olisi pitänyt.

b) Ehdotettu 46 §:n uusi otsikko *Aikuisten perusopetus* on linjassa Opetushallituksen määräyksen *Aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet* nimen kanssa. Sovellettavien säännösten luettelossa olisi ”10 §”:ään opetuskielistä, ”12 §”:ään äidinkielen opetuksesta ja ”13 §”:ään uskonnon ja elämäntietämisen opetuksesta viitattava sanomalla, että niissä tarkoitettut oppilaan huoltajan mahdolliset tahdonilmaisut tekisi kuitenkin opiskelija itse. Sitenhän paremmin on asianlaita opiskelijan päätösvallan kanssa lukiokoulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa, vaikka on jopa niin, että opiskelija saattaa aloittaa ne vuotta nuorempana kuin aikuisten perusopetuksen. Oppivelvollisuuslain myötä alaikäiset opiskelijat näissä kolmessa opetuksessa ja koulutuksessa tulisivat samaan asemaan oppivelvollisuuden suhteen, mutta oman päätösvallan suhteen he olisivat edelleenkin epäyhtenäisiä. Joka tapauksessa on valmiiksi jo niin, että aikuisten perusopetuksessa opiskelijan henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman laatimiseen ei alaikäisen opiskelijan huoltaja tai muu laillinen edustaja osallistu. Opetushallitus on myös aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman

perusteissa sekä ohjeessaan uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetuksen järjestämisestä sekä uskonnollisista tilaisuuksista perusopetuksessa ottanut kannan opiskelijan oman päätösvalan puolesta näissä asioissa.

c) Yhdenmukaisuus toisaalta 46 §:n ja toisaalta lukiolain ja ammatillisesta koulutuksesta annetun lain kanssa antaisi oivan menetelmän ratkaista, mitkä perusopetuslain säännökset olisi mainittava 46 §:n luettelossa. Kuten yllä nähtiin, sama yhdenmukaisuuden vaatimus perustelisi alaikäisen opiskelijan päätösvalan 46 §:n luettelossa. Yhdistyksemme teki vuonna 2017 seikkaperäisen esityksen opetus- ja kulttuuriministeriölle 46 §:n täsmentämisestä näin. Yhdistyksemme on täydentänyt esitystään useasti, viimeksi perusopetuslakiin väliaikaisesti lisätyn poikkeuksellisia opetusjärjestelyitä koskevan 20 a §:n tähden. Opetus- ja kulttuuriministeriö lupasi vuonna 2017 eduskunnan apulaisoikeusasiamiehelle ryhtyä tarvittavaan säädösvalmisteluun, tietyssä ajassa. Mutta mitään ei ole edelleenkaan kuulunut.

Laki lukiolain muuttamisesta: 16 §. Uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetus / 7 momentin epätäsmällisyys. Yllä tarkastellussa perusopetuslain 46 §:ssä on jo alunperin ollut säännös, että opiskelijalle, joka on täyttänyt 18 vuotta, opetetaan hänen valintansa mukaisesti joko uskontoa tai elämäkatsomustietoa. Tällaiseksi 7 momentti tulisi lukiolaissa täsmentää. Nykyisin momentin mukaan opiskelijalle, joka aloittaa lukiokoulutuksen 18 vuotta täytettyään, opetetaan hänen valintansa mukaisesti joko uskontoa tai elämäkatsomustietoa. Mutta lukioasetuksesta kumottiin vuoden 2018 alusta opintojen aloittamisajankohtaa koskenut määritelmä. Yhtäpitävästi määritelmän kanssa 18 vuotta täyttäneen opiskelijan katsottiin aloittaneen opintonsa vasta 18 vuotta täytettyään silloinkin, jos hän jatkoi saman tai muun koulutuksen järjestäjän opetuksessa alle 18-vuotiaana aloittamia lukio-opintoja, kunhan opinnot olivat olleet keskeytyneenä vähintään vuoden ajan. Kumoaminen tehtiin erehdyksessä, sillä valtioneuvoston asetus perusteltiin väitteellä, että määritelmä oli muka tarpeeton, huomaamatta, että sitä olisi kuitenkin edelleen tarvittu yllä lainattua lukiolain säännöstä varten. Tätä nykyä on jopa pelättävissä, että 7 momenttia tulkitaan ankaran sananmukaisesti niin, että päiväkin lukio-opintoja alle 18-vuotiaana vie valinnanvapauden. Vaatimus vähintään vuoden mittaisesta tauosta oli tietenkin itsessään tarkoitettu rajoittavaksi tekijäksi aikuisten perusopetukseen nähden.

Perustuslain 80 §:n mukaan yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista on säädettävä lailla, joten itse lukiolain 16 §:n 7 momentti olisi täsmennettävä. Tämä tarve tuli täten välttämättä jälleen esille uusi lukiolaki vuonna 2018 säädettäessä. Näin, vaikka lukioasetuksen määritelmä olisi jäänytkin kumoamatta. Mutta sekä opetus- ja kulttuuriministeriö että eduskunta sivuuttivat asian.

Lukioasetuksen kumotun määritelmän vaatimusta vähintään vuoden mittaisesta opintojen keskeytyneenä olemisesta ei aikanaan vuonna 1998 perusteltu mitenkään. Kuinka vaatimus voitaisiin silloin nykyään perustella jopa eduskunnan hyväksyttävissä olevalla tavalla? Tuskin mitenkään. Kumoaminen on myös nähtävä tosiasiallisena luopumisena minkään mittaisen opiskelujen tauon vaatimuksesta jo opiskelijalle perusoikeusmyönteisimmän 7 momentin tulkinnan vuoksi. Lähtökohtana lukiolain täsmentämiselle onkin oltava pelkkä 18 vuoden iän täyttäminen ehtona valinnanvapaudelle.

Korjattavaa lakiteksteissä

1. Oppivelvollisuuslaki, 7 §:n 1 momentin 4 kohta: Sana ”elämätilanteeseen” olisi korjattava muotoon ”elämäntilanteeseen”.

2. Laki perusopetuslain muuttamisesta, 26 §:n 1 momentti: Tärkeästä perusopetuksen suorittamisen päättymisestä säätävästä tekstistä ”tai viimeistään sen lukuvuoden koulutyön päättyessä sinä kalenterivuonna, jona oppilas täyttää 17 vuotta” olisi poistettava liiallinen, lukemista todella hankaloittava sana ”sen”. Onhan niin, että kunakin kalenterivuonna päättyy täsmälleen yhden lukuvuoden koulutyö, joten sitä ei tarvitse täsmentää, varsinkaan puutteellisella tavalla (minkä ”sen”?), mutta sen sijaan piti tietysti täsmentää, mistä [kalenteri]vuodesta on kunkin oppilaan osalta kyse.

5. Laki ammatillisesta koulutuksesta annetun lain muuttamisesta, 11 §: Pykälään olisi palautettava seuraavaksi riisuttu 2 momentti: ”Työhön ja itsenäiseen elämään valmentavan koulutuksen laajuus on 60 osaamispistettä.” Tämä vastaisi 11 §:n osalta lain säännöskohtaisten perusteluiden tiettyjä pykälä koskevaa alkukappaletta (s. 222) vain mainintojen ammatilliseen koulutukseen valmentavan koulutuksen poistamisesta. Jos tämä 2 momentti jätettäisiin lopulta tarkoituksellisesti pois, samalla olisi pykälästä syytä poistaa otsikon sana ”laajuus”, osaamispisteistä puhuva 1 momentti ja lopuksi otsikon sana ”mitoituserusteet”.

23. Laki nuorista työntekijöistä annetun lain muuttamisesta, 7 §:n 5 momentti: Sanojen ”perusopetuksen jälkeistä” sijasta olisi oltava ”perusopetuksen suorittamisen jälkeistä”.

23. Saman lain 12 §:n otsikko: Sanoista ”perusopetuksen oppimäärän suorittamisesta” olisi poistettava sana ”oppimäärän”.

Hallituksen esityksen perusteluita lukiessa tarkkuutta vaativaa

i) Luku 4.2.1.2 Vaikutukset julkiseen talouteen

Tarkastellaan seuraavaa tekstiä (s. 89): ”*Lukiokoulutuksen* valtionosuusrahoituksen momentin 29.20.35 (Valtionosuus ja -avustus lukiokoulutuksen käyttökustannuksiin) lisämäärärahatarve kehyskaudella 2021–2024 olisi yhteensä 62,7 miljoonaa euroa, josta 6,7 miljoonaa euroa vuonna 2021, 29,1 miljoonaa euroa vuonna 2022, 52,2 miljoonaa euroa vuonna 2023 ja 62,7 miljoonaa euroa vuonna 2024.” Kyse saattaa olla omalaatuisesta budjettilogiikasta, jossa sana ”yhteensä” tarkoittaa kunkin vuoden loppuun mennessä kertynyttä summaa. Tavallinen lukija kaipaisi vuosittaisia summia, jolloin virkkeen loppuosa kuuluisi seuraavasti: ”yhteensä 62,7 miljoonaa euroa, josta 6,7 miljoonaa euroa vuonna 2021, 22,4 miljoonaa euroa vuonna 2022, 23,1 miljoonaa euroa vuonna 2023 ja 10,5 miljoonaa euroa vuonna 2024.”

Vastaava korjattu lukutapa tuottaisi seuraavan (s. 89): ”*Ammatillisen koulutuksen* . . . yhteensä noin 29,4 miljoonaa euroa, josta 3,9 miljoonaa euroa vuonna 2021, 10,5 miljoonaa euroa vuonna 2022, 10,2 miljoonaa euroa vuonna 2023 ja 4,8 miljoonaa euroa vuonna 2024.”

Ja seuraavan (s. 89): ”*Ylioppilastutkintomaksujen* . . . yhteensä 5,8 miljoonaa euroa, josta 0,1 miljoonaa euroa vuonna 2022, 2,2 miljoonaa euroa vuonna 2023 ja 3,5 miljoonaa euroa vuonna 2024.”

Sekä seuraavan (s. 90): ”*Kuntien peruspalvelujen* . . . yhteensä 11,2 miljoonaa euroa, josta 6,9 miljoonaa euroa vuonna 2021, 2,8 miljoonaa euroa vuonna 2022, 1,0 miljoonaa euroa vuonna 2023 ja 0,5 miljoonaa euroa vuonna 2024.”

Vielä seuraavan (s. 94): ”*Koulumatkatuen* . . . yhteensä 27,5 miljoonaa euroa, josta 4,6 miljoonaa euroa vuonna 2021, 9,1 miljoonaa euroa vuonna 2022, 9,2 miljoonaa euroa vuonna 2023 ja 4,6 miljoonaa euroa vuonna 2024.”

Ja lopuksi seuraavan (s. 94): ”*Oppimateriaalilisän* poistamisen kustannussäästöksi on arvioitu syksyn 2019 toteutuneiden tietojen perusteella 11,1 mil-

joonaa euroa. Syksyn 2019 aikana oppimateriaalilisää sai yhteensä noin 33700 opiskelijaa. Laskelmassa oppimateriaalilisää on arvioitu maksettavan keskimäärin 7 tukikuukaudelta vuodessa. Kehyskaudella 2021–2024 kustannussäästö olisi 1,9 miljoonaa euroa vuonna 2021, 3,6 miljoonaa euroa vuonna 2022, 3,7 miljoonaa euroa vuonna 2023 ja 1,9 miljoonaa euroa vuonna 2024.”

Samassa luvussa seuraava teksti haastoi tarkastamiseen (s. 93): ”Vuonna 2018 korkeakoulujen yhteishaussa haki ammattikorkeakouluihin 7803 sellaista hakijaa, jotka olivat suorittaneet ammatillisen tutkinnon tilastovuonna. Näistä koulutuspaikan sai 2559. Vastaavasti yliopistoihin haki 1653 ammatillisen tutkinnon tilastovuonna suorittanutta opiskelijaa, joista 321 sai opiskelupaikan. Yhteensä siis 6586 hakenutta jäi ilman opiskelupaikkaa korkeakoulussa.” Oikea luku olisi 6576.

ii) Luku 4.2.3.2 Muut vaikutukset yksilöiden asemaan

Tarkastellaan sivun 113 viimeistä kappaletta: ”Oppivelvollisuus päättyisi joko 18 ikävuoden täyttämiseen tai toisen asteen tutkinnon suorittamiseen. Vuonna 2018 ylioppilastutkinnon suoritti 253 suoritusvuonna 18-vuotiasta. Ammatillisen perustutkinnon vuonna 2019 suoritti puolestaan 16 suoritusvuonna 17-vuotiasta ja 1795 suoritusvuonna 18-vuotiasta, mutta tutkinnon suoritusajankohdat painottuivat voimakkaasti loppuvuoteen, erityisesti joulukuuhun. Vain pienellä osalla nuorista oppivelvollisuuden suorittaminen päättyisi tutkinnon suorittamiseen ennen 18 ikävuoden täyttymistä.” Itse olin 18-vuotias ylioppilastutkinnon normaaliin tahtiin suorittaessani, mutta täytinkin suoritusvuoteni syksyllä 19 vuotta. Kappaleen viimeisen virkkeen tärkeyden tähden on täten syytä huomauttaa, että kappaleessa ”suoritusvuonna 18-vuotiasta” tarkoitetaan ”suoritusvuonna 18 vuotta täyttänyttä” ja ”suoritusvuonna 17-vuotiasta” tarkoittanee ”suoritusvuonna 17 vuotta täyttänyttä”.

iii) Luku 7 Säännöskohtaiset perustelut

Luku 7.2 Laki tutkintokoulutukseen valmentavasta koulutuksesta, 8 §, sivun 200 viimeinen rivi ja sivun 201 rivit 1–2: Tekstin ”Lähtökohtaisesti oppivelvollisen opiskelijan tulisi suorittaa oppivelvollisuuttaan perusopetuksessa” jälkeinen teksti ”sen lukuvuoden loppuun asti, jona hän täyttää 17 vuotta” tarkoittanee tämän sijasta seuraavaa: ”sen [kalenteri]vuoden lukuvuoden [koulutyön] loppuun asti, jona hän täyttää 17 vuotta” eli ”lukuvuoden [koulutyön] loppuun asti [kalenteri]vuonna, jona hän täyttää 17 vuotta”. Muutoinhan 17 vuotta 1.8. täyttävän opiskelijan tulisi lähtökohtaisesti suorittaa oppivelvollisuuttaan perusopetuksessa siihen asti, kunnes hän täyttää 18 vuotta. Oikeastihan tämä velvollisuus olisi tällaiselta opiskelijalta ohi kaksi kuukautta ennen kuin hän täyttää 17 vuotta.

Luku 7.4 Lukiolaki, alkukappale (s. 220): ”Lain 1, 3, 10–13 ja 20–22 §:stä poistettaisiin maininnat lukiokoulutukseen valmistavasta koulutuksesta. Pykäliin ei ehdoteta muita sisällöllisiä muutoksia.” Tässä ”3 §:stä” on väärin, ja sen sijasta on oltava ”2 §:stä”. Lakiteksteissä näin onkin.

Allekirjoitus (kynättä): Matematiikan dosentti Jouni Luukkainen
puheenjohtaja, Pääkaupunkiseudun ateistit ry [www.ateistit.fi]
Wallininkuja 2 C 53, 00530 HELSINKI
p. 045 2129 763; jouni.luukkainen@helsinki.fi